

Turystyka ogrodowa w zabytkowych parkach i ogrodach

Polska sztuka ogrodowa posiada wielowiekową i bogatą tradycję, której świadectwem są istniejące jeszcze liczne zabytkowe założenia ogrodowe różnego wieku, wielkości i zachowania... (Erzam Ciołek)¹⁾

Słowa kluczowe: turystyka ogrodowa, turystyka zrównoważona, zabytkowe parki i ogrody, ochrona środowiska

Fenomen turystyki ogrodowej (*garden tourism*)

„Turystyka ogrodowa” (*garden tourism*) uważana za jeden z segmentów turystyki kulturowej, jest związana z fascynacją sztuką ogrodową, szczególnym zainteresowaniem historią powstania i rozwoju założeń ogrodowych, egzotycznymi roślinami, projektami ogrodów, które są uznane za niezwykle [6, 5, 12, 14]. Pomimo pewnej elitarności, szczególnego charakteru tej formy turystyki – turystyka ogrodowa nie jest nową formą i ma bogate tradycje. Już w okresie antycznym podróżnicy zachwycali się niezwykle pięknymi ogrodami w Babilonie, Niniwie, miastach Greckich i Rzymskich. Za prekursorów nowożytnej turystyki ogrodowej uważa się podróżników, którzy pozostawili szczegółowe i entuzjastyczne zapiski na temat odwiedzanych ogrodów (m. innymi arabskiego podróżnika Ibn Batuta, który swoje wrażenia podróży opisał w pracy *Podarunek dla patrzących na osobliwości miast i dziwy podróży* (napisanej w roku 1355)[5]. W dziennikach wielu podróżnych w wiekach XVII–XIX można znaleźć wspomnienia niezwykle pięknych ogrodów ówczesnej Europy lub Bliskiego Wschodu, Azji Centralnej, Indii i Chin (przykładem są wspomnienia Polaków: Wacława Rzewuskiego i Jana Potockiego). Zwiedzanie włoskich i francuskich historycznych ogrodów (Wersal, Fontainebleau, Rzym, Florencja) było jednym z żelaznych elementów programu podróży edukacyjnych po Europie – *Grand Tour* w XVII–XIX wiekach. Wieki XIX i XX, które przyniosły rozwój turystyki masowej w krajach uprzemysłowionych Europy i w Stanach Zjednoczonych, sprawiły że coraz większym zainteresowaniem cieszyły się słynne ogrody przy zabytkowych rezydencjach, parki miejskie, ogrody dydaktyczne (botaniczne, zoologiczne), założenia parkowe i konstrukcje oranżerii towarzyszące Wielkim Wystawom (Cristal Palace w Londynie w połowie XIX wieku), a także słynne europejskie parki zdrojowe: Baden–Baden, Vichy, Karlove

Vary, Mariańskie Łaźnie, Bath, Aix–les Bains, Krynica i Nałęczów.

Współczesna turystyka ogrodowa rozwija się nie tylko w parkach o wysokich walorach historycznych, które są zawsze chętnie odwiedzane przez turystów jako część założeń pałacowo–parkowych czy dworsko–parkowych; turystyka ogrodowa rozwija się także w znanych ogrodach botanicznych, arboretach, ogrodach pomologicznych. Przykładowo uczestnicy turystyki ogrodowej zwiedzają najbardziej znane na świecie ogrody botaniczne: w Missouri, Santa Barbara i Nowym Jorku (USA), Vancouver (Kanada), Kew Gardens i Botanic Gardens w Oxfordzie (Wielka Brytania), Mainau (Niemcy). Tylko w Europie znajduje się ponad 300 publicznych ogrodów botanicznych, w większości o wartościach historycznych²⁾. Jak wspomniano do szczególnej strefy zainteresowań uczestników turystyki ogrodowej należą historyczne założenia parkowe, towarzyszące zabytkom architektury: Ogrody Carskiego Sioła (Rosja), Ogrody Alhambry (Hiszpania), Ogrody Wersalu (Francja), Ogrody Poczdamu i Ogrody Zwinger (Niemcy), Ogrody Kyoto (Japonia), Ogrody Taj Mahal (Indie)³⁾. Nie tylko kuracjusze, ale także miłośnicy turystyki ogrodowej odwiedzają historyczne parki zdrojowe: Karlove Vary (Czechy), Nałęczów, Ciechocinek, Busko, Nałęczów i Krynica (Polska). Zgodnie z danymi The National Garden Scheme – w Wielkiej Brytanii aż 3 500 ogrodów zabytkowych jest dostępnych dla turystów (są umieszczone w „Żółtej Księdze” zatytułowanej „Gardens of England and Wales Open for Charity”) [3]. Część z tych kilku tysięcy ogrodów funkcjonuje jako obiekty stale dostępne (często będąc placówką muzealną, np. Chartwell w Kent), część jest dostępnych tylko w okresach nieobecności właścicieli (np. Blenheim Garden pod Oxfordem, lub należąca do angielskiej rodziny królewskiej posiadłość w Sandringham

²⁾ Doceniając potencjał tej formy turystyki – Rada Miejska Zabrze promuje możliwości rozwoju „garden tourism” w oparciu o interesujący Ogród Botaniczny w Zabrzu (styczeń 2009)

³⁾ W ubiegłym roku (15–17 luty 2008) Ministerstwo Rozwoju Turystyki w Indiach zorganizowało w New Delhi „Garden Tourism Festival”, promując nie tylko wspaniałe ogrody przy historycznych rezydencjach, lecz także osiągnięcia współczesnej sztuki ogrodowej w Indiach

Dr hab. arch. A. Pawlikowska–Piechotka – Instytut Turystyki i Rekreacji AWF Warszawa, Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej

¹⁾ Ciołek Gerard (1978) Ogrody polskie, Arkady, Warszawa

pod Norwich). Wśród przygotowanych dla turystyki ogrodów są nie tylko założenia ogrodowe przy rezydencjach, – ale także obiektach użyteczności publicznej (ogrody uniwersyteckie w Oxford: Magdalen College, University College, Christ Church College). Do obszaru zainteresowań miłośników turystyki ogrodowej należą nie tylko uznane za najciekawsze parki miejskie (zabytkowy Central Park w Nowym Jorku, Hyde Park w Londynie, Lasek Buloński i Ogrody Luksemburskie w Paryżu, ale także współczesne paryskie dzieło – Park Andre Citroen).

Wielbiciele ogrodów odwiedzają różne zakątki swojego kraju, kontynentu, świata, – aby zgłębiać tajniki danego stylu lub regionu, albo też zwiedzać ogrody zaprojektowane przez konkretnego architekta (wielu takich wielbicieli ma William Kent, po jego ogrodach angielski National Trust organizuje specjalne trasy turystyczne), także wielu wielbicieli mają ogrody Antonio Gaudiego (Barcelona). Dla uczestników turystyki ogrodowej interesujące są zarówno ogrody Islamu, ogrody w stylu japońskim, chińskim, jak i europejskie renesansowe, barokowe, krajobrazowe lub modernistyczne założenia ogrodowe. Dla wielbicieli ogrodów są także interesujące niezwykle ogrody współczesne, na przykład założenia parkowe Roberto Burle Marxa (Rio de Janeiro, Brasilia), wspomniany Park Andre Citroen oraz inne parki francuskie: Ogród na Halach (Jardin des Halles), postmodernistyczny Park la Vilette [1, 5, 8]. Sławne są kolejne dzieła awangardowej projektantki Marthy Schwartz (słynne kompozycje w stylu Pop Art.: Davis Garden w Teksasie, Jakob Jawitz Plaza w Nowym Jorku, Splice Garden w Cambridge). Do znaczących atrakcji turystycznych północnych Włoch (okolic Merano) zalicza się „tematyczny” ogród przy zamku w Trauttmansdorff, przykład ogrodu botanicznego jednocześnie nawiązującego do układów historycznych (ogrodu japońskiego, włoskiego), pełnego atrakcji i zaskakujących niespodzianek (ogród skał, zapachów, dźwięków), ale nie rezygnującego z posługiwania się współczesnymi nowinkami technicznymi (awangardowa forma i nowoczesne i ruchome ściany pawilonu z kolekcją kaktusów, wisząca woliery z platformą widokową) [1, 5, 8].

Skala współczesnej turystyki ogrodowej obserwowana w ogrodach otaczających wybitne zabytki architektury monumentalnej jest imponująca. Wybrane dane za rok 2006: Ogrody Wersalu (ponad 4 000 000 zwiedzających), Ogrody Alhambry i Taj Mahal (2 000 000 zwiedzających), Łazienki Królewskie w Warszawie (około 1 000 000 odwiedzających) (tab. 2). Jednak już ilość turystów w ogrodach botanicznych jest znacznie skromniejsza, natomiast w stosunku do historycznych parków miejskich, stale otwartych dla publiczności – brakuje miarodajnych danych statystycznych. Turystyka ogrodowa, skoncentrowana przede wszystkim na odwiedzaniu samych ogrodów (ogrody botaniczne, pomologiczne, arboreta), jest uznana za formę niszą, jej uczestnicy to stosunkowo wąska grupa, stąd jest

uprawiana przede wszystkim indywidualnie przez pasjonatów ogrodów. Zresztą bardzo rzadko w ofertach biur turystycznych można spotkać propozycję zwiedzania samych tylko ogrodów, chociaż zdarzają się takie, często w połączeniu ze specjalnymi seminariami (przykładowo – organizowane w okresie wakacyjnym przez Corpus Christi College w Oxfordzie, tygodniowe wycieczki–seminaria w ogrodach położonych w środkowych i południowych hrabstwach).

Chociaż turystów zainteresowanych wyłącznie ogrodami jest stosunkowo niewielu, trudno ignorować na rynku turystycznym obecność takiego segmentu. Rosnąca popularność turystyki kulturowej i coraz większe zainteresowanie jej szczególną formą – turystyką ogrodową, przejawiające się w coraz większym zainteresowaniem najbardziej znanymi historycznymi parkami – wymaga odpowiedniego przygotowania i zarządzania zabytkowymi obiektami.

Zrównoważona turystyka ogrodowa w Polsce

Silnym potencjałem dla rozwoju współczesnej turystyki ogrodowej jest w Polsce blisko dziesięć tysięcy zachowanych parków i ogrodów o wysokich wartościach historycznych. Jeden z nich, zajmujący kilkadziesiąt hektarów po obu stronach Nysy Łużyckiej – Park Mużakowski (*Park von Muskau*), największy i najslawniejszy park w stylu krajobrazowym (angielskim) w Polsce i w Niemczech, został wpisany 2 lipca 2004 na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Obecnie na ziemiach Polski znajdują się 9182 zabytkowe parki i ogrody (tab. 1). W miastach polskich znajduje się 676 „zielonych zabytków” (przykładowo: w Warszawie – 60, w Krakowie – 43, w Łodzi – 34, w Poznaniu – 19, we Wrocławiu – 29). Niestety, aż 739 zabytkowych parków (423 miejskich, w tym kilkanaście warszawskich) nie ma geodezyjnie określonych granic, stąd nie jest nam znana ich powierzchnia. Średnia wielkość zabytkowego parku wynosi ok. 5 ha [4]. Przyjmuje się, że ogólna powierzchnia zabytkowych parków (9182 obiektów) może wynosić około 51 tysięcy ha (0,17% powierzchni kraju). Wielkość ta jest przyjęta szacunkowo, na podstawie znanych danych dla już zewidencjonowanych parków (7 964 obiektów), których powierzchnia wynosi 47 592 ha. Do najbardziej znanych i najczęściej odwiedzanych przez turystów należą: Ogród w Wilanowie, Ogród Saski, Ogród Łazienkowski, Ogród w Natolinie, Park Ujazdowski i Park Skaryszewski w Warszawie, Park Arkadia, Ogród w Puławach, Park w Żelazowej Woli, Park w Oliwie, Park Szczytnicki we Wrocławiu, Ogród w Łańcucie, Park w Pszczynie, Park Mużakowski oraz ogrody botaniczne w Warszawie, Krakowie, Wrocławiu, Łodzi, Lublinie.

Część z zabytkowych parków (Łazienki Królewskie w Warszawie, Ogród w Wilanowie) jest odwiedzanych przez tak wielu turystów (nie tylko osób zaliczanych do

wąskiej grupy miłośników turystyki ogrodowej, lecz także – przy okazji zwiedzania muzeum – rzesz turystyki masowej), że może stać się to czynnikiem powodującym degradację środowiska, poważne zagrożenie wysokich walorów naszych najpiękniejszych i historycznie najcenniejszych parków. Poza samą fizyczną obecnością odwiedzających park, realnym zagrożeniem dla „zielonego zabytku” może być zarówno całkowity brak zagospodarowania turystycznego (brak toalet, parkingów, miejsc wypoczynkowych) jak i zbyt bogata oferta usług gastronomicznych i handlowych [12]. Należy zaznaczyć, że szczególnym niebezpieczeństwem dla każdego historycznego założenia jest świadome rozbudowywanie oferty komercyjnej w celu reperowania (wobec zawsze zbyt skromnych i niewystarczających środków) – chudego budżetu zarządu parku. Pojawiają się wtedy restauracje, kawiarnie, piwiarnie handel – co gorsza te usługi najczęściej nie są skoncentrowane w jednej strefie, a rozproszone po całym terenie (Łazienki Królewskie w Warszawie, Park Praski w Warszawie) [11].

Zespół Łazienki Królewskie/ Park krajobrazowy (XVIII–XIX)	Muzeum (zespół obiektów)	Możliwość zwiedzania parku i obiektów muzealnych; koncerty i przedstawienia teatralne ⁴ ; liczne lokale gastronomiczne	800 000 – 1 000 000*
Namiestnikowski (Prezydencki)/ Park krajobrazowo–modernistyczny (XIX–XX)	Rezydencja Prezydenta RP	Możliwość zwiedzania parku oraz niektórych pomieszczeń pałacu w zorganizowanych grupach	1000
Wilanów/ Park barokowo–krajobrazowy (XVII–XIX)	Muzeum Wilanów	Możliwość zwiedzania parku i obiektów muzealnych; wystawy czasowe; koncerty, lokale gastronomiczne	139 000

*dane szacunkowe dla parków, do których wstęp jest wolny, nie ma prowadzonej sprzedaży biletów
Źródło: badania terenowe ITiR AWF w Warszawie (DS–114/AWF; 2007–2008) pod kierunkiem autorki

Tab. 1. Zabytkowe parki i ogrody w Polsce

	Rodzaje parków	Powierzchnia; ha
1	Parki przy zamkach	136
2	Parki przy pałacach	2267
3	Parki przy dworach	5859
4	Parki wiejskie	130
5	Parki leśne	16
6	Parki miejskie	322
7	Parki przy kościołach	30
8	Parki przy klasztorach	112
9	Parki przy willach miejskich	206
10	Parki przyszkolne	13
11	Parki przy szpitalach	30
12	Parki uzdrowiskowe	49
13	Parki przyfabryczne	12
14	Razem	91821 000 ha)*

*Wielkość szacunkowa w odniesieniu do powierzchni
Źródło: Centralny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, Warszawa 1999

Tab. 2. Wybrane historyczne założenia pałacowo–parkowe w Warszawie, jako oferta „ogrodowej turystyki kulturowej” (frekwencja/w skali roku)

Zespół pałacowo–parkowy/ Charakter parku	Funkcja główna obiektu	Oferta usług turystycznych	Ruch turystyczny
Bażantarnia (Natolin)/ Park krajobrazowy (XVIII–XIX)	Centrum Edukacji Europejskiej	Możliwość zwiedzania pałacu i parku wyłącznie w grupach zorganizowanych (do 20 osób)	2 500
Belweder/ Park krajobrazowy (XVIII–XIX)	Rezydencja Prezydenta RP	Wystawy stałe i czasowe; możliwość zwiedzania pałacu i parku	15 000
Królikarnia/ Park krajobrazowy (XVIII–XIX)	Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie	Muzeum im Ksawerego Dunikowskiego; W parku: galeria wystaw (rzeźba) stałych i czasowych; koncerty i festyny	100 000–150 000*

Ponadto rośliny zabytkowych założeń mogą być uszkodzone z powodu warunków klimatycznych (klimat miasta: suchy, wysokie temperatury), chorób, owadów, mikroorganizmów, warunków glebowych, niewłaściwej pielęgnacji, ponadto roślinność zabytkowych parków jest narażona na liczne uszkodzenia mechaniczne: zrywanie kwiatów, łamanie gałęzi, zdzieranie kory z pni. Prowadzące do całkowitego zniszczenia, może być nadmierne udeptywanie pokrywy roślinnej. Badania przeprowadzane przez służby konserwatorskie (konserwatora przyrody i zabytków) w historycznych parkach pozwalają stwierdzić, jakie dokładnie zagrożenia mogą wystąpić ze strony odwiedzających park [9, 12, 15]. Należy podkreślić, że w miarę upływu czasu negatywne działanie (nawet przy zachowaniu tej samej liczby użytkowników i tych samych formach rekreacji) wzmacnia się, ponieważ następuje stałe obniżanie się odporności środowiska i zubażanie zdolności do regeneracji. Dzieje się tak pod wpływem stałego „ubijania” gleby, zgniatania mikroporów warunkujących utrzymanie życia biologicznego w wierzchniej warstwie ziemi, a więc utrudniania roślinom wegetacji [12]. Konsekwencją jest postępująca degradacja cennych walorów przyrodniczych: samoistna wymiana gatunkowa (gatunki silniejsze dominują), dostosowanie do nowych warunków środowiskowych, zubożenie bioróżnorodności zabytkowego parku. Stąd może okazać się konieczne regulowanie (w skrajnych sytuacjach) liczby gości odwiedzających zabytkowy park lub ogród [9, 13–15]. Przykładem może być Park w Wilanowie, gdzie wprowadzono płatny wstęp, między innymi, jako formę wprowadzenia ograniczeń ilości użytkowników, w oparciu o szacunki chłonności obszaru). Konieczne może też okazać się wprowadzenie ograniczeń różnych form rekrea-

⁴ Warto podkreślić wielką atrakcję kulturalną Parku Łazienkowskiego, jaką są organizowane w sezonie wiosennym i letnim, Koncerty Szopenowskie (tradycyjnie mające miejsce w południowej części parku, przy pomniku Fryderyka Chopina)

cji realizowanych w zabytkowym parku, przykładem takich już zrealizowanych działań są Łazienki Królewskie w Warszawie (zakazano tam biegów, jazdy rowerem i na wrotkach, wypoczynku na trawie) (tab. 3).

Tab. 3. Działanie na grunt w czasie rekreacji: spacerowicza, narciarza, rowerzysty (dla porównania: samochód terenowy „4 x Drive Toyota” z czterema pasażerami)

Nacisk na glebę; g	Ciężar; g	Powierzchnia;cm ²	Nacisk; g/cm ²
Spacerowicz (stopa)	73 000	262	297
Narciarz	75 000	2 660	28
Rowerzysta	229 000	114	2 008
Samochód terenowy z czterema pasażerami	2 500 000	1 483	1 689

Źródło: Opracowanie autora na podstawie Chris Ryan (2003) „Recreation Tourism”, Clevedon (str. 212-213)

Podsumowanie

Pomimo wielu badań doświadczeń z programów już realizowanych, wydaje się, że wciąż brakuje jednoznacznej odpowiedzi, jaki sposób zagospodarowania dla turystyki ogrodowej zabytkowego parku można uznać za optymalny. Trudno jest też znaleźć w literaturze przedmiotu, poza zgeneralizowanymi rekomendacjami postępowania – ujednolicony „model doskonały”, możliwy do zastosowania w wielu obiektach. Wynika to ze specyfiki „zielonych zabytków”, ich silnych cech indywidualnych. Każdy z takich obiektów wymaga osobnych prac i studiów w celu wypracowania najlepszego programu, optymalnego przy danych uwarunkowaniach. Dodatkową trudnością jest skomplikowany program użytkowy większości historycznych parków i ogrodów. Z jednej strony są to obiekty historyczne, podlegające opiece konserwatorskiej, pełniące także istotną rolę, jako atrakcja turystyczna (Łazienki Królewskie, Wilanów), z drugiej – obszary niezmiernie ważne dla wypoczynku mieszkańców miasta. Wydaje się, że w tej sytuacji jest najkorzystniejsze szukanie kompromisu w sposobie użytkowania i wypracowanie możliwej równowagi między użytkowaniem parków dla celów rekreacyjno-turystycznych a zadaniami ochronnymi. Wtedy, przy zagwarantowaniu skutecznej ochrony przyrody i walorów historycznych, a jednocześnie zapewnieniu atrakcyjnego użytkowania (realizowaniu celów rekreacyjno-edukacyjnych i turystycznych) można mówić o zrównoważonej polityce zarządzania parkiem (niestety taki kompromis oznacza najczęściej zarówno ograniczenia dla programu funkcjonalnego jak i słabsze działania ochronne).

Chociaż w założeniach polskich zespołów ogrodowych są czytelne wpływy różnych stylów i regionów Europy, mamy przecież poczucie własnego, unikatowego wizerunku kompozycji ogrodowych. Stylu, który jest wypadkową burzliwej polskiej historii i tradycji narodowej, zapisany trwale w naszej kulturze (literaturze, filmie, fotografii, malarstwie). Zabytkowe parki i ogrody są nie tylko wyrazem ciągłości historycznej i dokumentem przestrzennym minionych epok, są także wyznacznikami i symbolami „ma-

łych ojczyzn” dla społeczności lokalnych, które z popularnymi parkami utożsamia bliski sercu krajobraz swojej miejscowości. Tym dotkliwsze były i są wszelkie straty; trudne i kosztowne (lub nawet niemożliwe) do restytucji ubytki w zabytkowych terenach zielonych. Odmowną, niepowetowaną stratą dla naszej kultury była niemożność odtworzenia po II wojnie światowej wielu zabytkowych parków i ogrodów, ale niestety stałym i realnym współczesnym zagrożeniem jest systematyczne uszczuplanie miejscowych terenów zielonych (w tym także tych o cechach historycznych), z przeznaczeniem do zabudowy komercyjnej [11]. W ten sposób szkodliwej fragmentacji doznały niestety niektóre zabytkowe ogrody i z tym zagrożeniem, w tym także dla dalszego rozwoju turystyki ogrodowej – doprawdy trudno jest się pogodzić.

LITERATURA

- [1] Brown J.: The Modern Garden, London 2000
- [2] Ciołek G.: Ogrody polskie, Warszawa 1978
- [3] Crosbathe Carr S.: Gardens of England and Wales Open for Charity, London 2000
- [4] Drzał M.: Parki Polskie [w] Zeszyty IGiZP PAN (1/2-1975), Warszawa 1975
- [5] Hobhouse P.: The Story of Gardening, London 2002
- [6] Loykie L. i in.: Key Concepts in Tourism, New York 2007
- [7] Majdecki L.: Historia ogrodów. Przemiany, forma i konserwacja, Warszawa 1991
- [8] Majdecki L.: Historia ogrodów, (tom 1-2) Warszawa 2008
- [9] Małachowicz E.: Konserwacja i rewaloryzacja w środowisku kulturowym, Wrocław 2007
- [10] Michałowski A.: Parki i ogrody zabytkowe, Warszawa 1994
- [11] Pawlikowska-Piechotka A.: Zabytki na rynku nieruchomości [w] Gospodarka Nieruchomościami, Warszawa 1999
- [12] Ryan Ch.: Recreation tourism, Clevedon 2003
- [13] Symonides E.: Ochrona przyrody, Warszawa 2008
- [14] Welch D.: The Management of Urban Parks, London 1991
- [15] Wojtaszyn B.: Dostępność kompleksów parkowych a ich ochrona przyrodnicza [Materiały konferencyjne] SGGW Warszawa „Ochrona i użytkownictwo zabytkowych parków i ogrodów”, Warszawa 2006

Fot. 1. Taj Mahal, założone w XVII wieku monumentalne słynne ogrody i grobowiec w Agrze są odwiedzane przez blisko 4 000 000 turystów rocznie (większość gości z zagranicy), nie przerażonych koniecznością stania w wielogodzinnej kolejce przed wejściem do muzeum. Zespół ogrodu i grobowca Taj Mahal jest powszechnie uważany za najlepiej rozpoznawalną „markę” zabytków Indii – znakomitą ikonę dla promocji turystycznej kraju (fot. Anna Pawlikowska-Piechotka, Maciej Piechotka 2009)

- [10] Michałowski A.: Parki i ogrody zabytkowe, Warszawa 1994
- [11] Pawlikowska–Piechotka A.: Zabytki na rynku nieruchomości [w] Gospodarka Nieruchomościami, Warszawa 1999
- [12] Ryan Ch.: Recreation tourism, Clevedon 2003
- [13] Symonides E.: Ochrona przyrody, Warszawa 2008
- [14] Welch D.: The Management of Urban Parks, London 1991
- [15] Wojtaszyn B.: Dostępność kompleksów parkowych a ich ochrona przyrodnicza [Materiały konferencyjne] SGGW Warszawa „Ochrona i użytkowanie zabytkowych parków i ogrodów”, Warszawa 2006

Fot. 2. Barokowy pałac i barokowo – krajobrazowy park w Wilanowie (założone w XVII wieku) są odwiedzane przez kilkaset tysięcy turystów rocznie, to historyczne założenie pałacowo-parkowe jest uważane za jedną z największych atrakcji turystycznych Warszawy. Z powodów ochrony konserwatorskiej ilość odwiedzających zarówno muzeum we wnętrzach pałacowych jak i ogród – jest z konieczności kontrolowana za pomocą ilości sprzedawanych biletów wstępu (fot. Anna Pawlikowska–Piechotka, 2008)

Fot. 3. Klasycystyczny park w Łazienkach Królewskich w Warszawie jest odwiedzany przez blisko 1 000 000 osób w skali roku: zarówno tłumy turystów...

Fot. 6. Ogród Zoologiczny w Warszawie (ok. 1936). Zabytkowe parki i ogrody są nie tylko wyrazem ciągłości historycznej i dokumentem przestrzennym mienionych epok, są także wyznacznikami i symbolem „małych ojczyzn” dla społeczności lokalnej, która z popularnymi parkami utożsamia bliski sercu krajobraz swojej miejscowości i wspomnienia rodzinne. (fot. z albumu rodzinnego autorki)

Fot. 4. ... jak i szukających chwil wypoczynku w „zielonym zabytku” stałych mieszkańców miasta. (fot. Anna Pawlikowska–Piechotka, 2009)

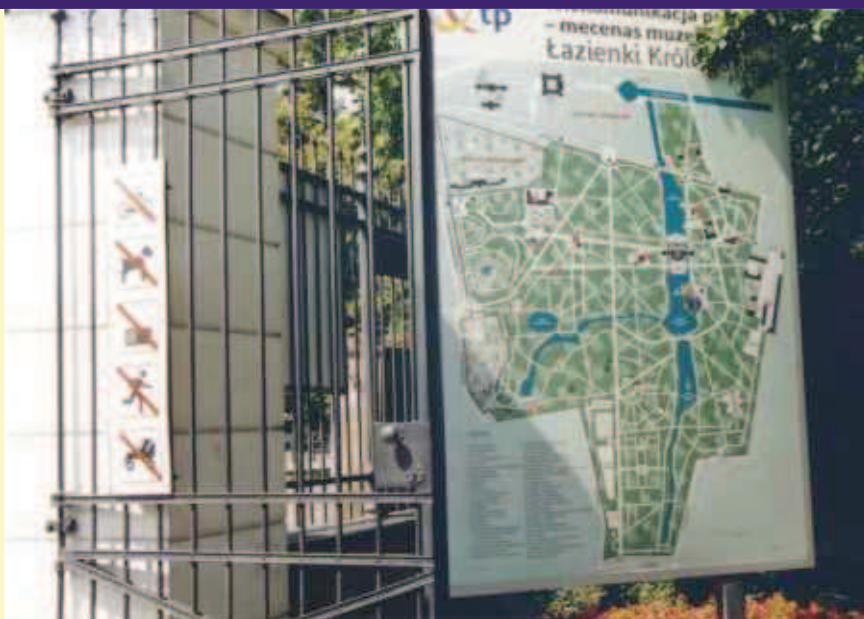

Fot. 5. Założenie Pałacowo–Parkowe Łazienki Królewskie w Warszawie. Chęć zapewnienia licznym odwiedzającym park możliwości korzystania z usług gastronomicznych, bogata oferta kawiarni, piwiarni, restauracje i ruchome punkty gastronomiczne w zabytkowym parku – przeczą zasadom konserwatorskim (fot. Anna Pawlikowska–Piechotka, 2009)

Fot. 7-9 na IV okł.

Fot. 7. Założenie Pałacowo–Parkowe Łazienki Królewskie w Warszawie. Tablica informacyjna przy wejściu do parku. Z konieczności, dla ochrony zabytkowego założenia parkowego, wprowadzono szereg restrykcji dla odwiedzających park. (fot. Anna Pawlikowska–Piechotka, 2009)

Fot. 8. Założenie Pałacowo–Parkowe Łazienki Królewskie w Warszawie. Pomnik Fryderyka Szopena (dłuta Wacława Szymanowskiego, 1926) Z konieczności, dla ochrony zabytkowego założenia parkowego, rozważane jest wprowadzenie kolejnych restrykcji dla odwiedzających park, między innymi niezwykle kontrowersyjne i przyjmowane przez warszawiaków z niepokojem – ograniczenie ilości uczestników tradycyjnych wiosenno–letnich koncertów „Szopenowskich” w południowej części parku. (fot. Anna Pawlikowska–Piechotka, 2008)

Fot. 9. Rzeźba „Flora” w barokowym parku w Wilanowie. Ogromną, niepowetowaną stratą dla naszej kultury była niemożność odtworzenia po II wojnie światowej wielu zabytkowych parków i ogrodów, ale niestety stałym i realnym współczesnym zagrożeniem jest systematyczne uszczuplanie miejskich terenów zielonych (w tym także tych o cechach historycznych), z przeznaczeniem do zabudowy komercyjnej (fot. Anna Pawlikowska–Piechotka, 2008)

